

Tusculanae Disputationes, I og III

Cicero

45 f.Kr.

Indhold

Sjælen er guddommelig (I, §§ 70–75)	1
Sjælens sted og natur	1
Sokrates mente sjælen var udødelig	2
Cato og Sokrates viser at sjælen befries af døden	2
Om mismodet (III)	3
Stoikernes argumenter (§§ 13–21)	3
Den vise er fortrøstningsfuld	3
Den vise er tapper	4
Den vise er uforstyrret	4
Den vise er selvbehersket	4
Den vise er retskaffen	4
Den vise er uden vrede	5
Den vise er ikke misundelig	5
Epikur om mismodet (§§ 32–33)	6
Mismod kommer af ulykke	6
Midlet mod mismod er nydelse	6
Ciceros kritik af epikuræerne (§§ 34–38, 46–47)	6
Det er godt at tænke på fremtiden	6
Ulykken skal bekæmpes med dyderne	7
Epikur modsiger sig selv om nydelser	8

Sjælen er guddommelig (I, §§ 70–75)

Sjælens sted og natur

Sic mentem hominis, quamvis eam non videas, ut deum non vides, tamen, ut deum adgnoscis ex operibus eius, sic ex memoria rerum et inventione et celeritate motus omnique pulchritudine virtutis vim divinam mentis adgnosco.

In quo igitur loco est? Credo equidem in capite, et cur credam, adferre possum. Sed alias, ubi sit animus; certe quidem in te est. Quae est ei natura? Propria, puto, et sua. Sed fac igneam, fac spirabilem: Nihil ad id, de quo agimus. Illud modo videto, ut

deum noris, etsi eius ignores et locum et faciem, sic animum tibi tuum notum esse oportere, etiamsi ignores et locum et formam.

In animi autem cognitione dubitare non possumus, nisi plane 71
in physicis plumbei sumus, quin nihil sit animis admixtum, nihil concretum, nihil copulatum, nihil coagmentatum, nihil duplex: Quod cum ita sit, certe nec secerni, nec dividi, nec discerpi, nec distrahi potest, ne interire [quidem] igitur. Est enim interitus quasi discessus et secretio ac diremptus earum partium, quae ante interitum iunctione aliqua tenebantur.

Sokrates mente sjælen var udødelig

His et talibus rationibus adductus Socrates nec patronum quaesivit ad iudicium capitis nec iudicibus supplex fuit adhibuitque liberam contumaciam a magnitudine animi ductam, non a superbia, et supremo vitae die de hoc ipso multa disseruit et paucis ante diebus, cum facile posset educi e custodia, noluit, et tum, paene in manu iam mortiferum illud tenens poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi, verum in caelum videretur escendere.

Ita enim censebat itaque disseruit, duas esse vias duplicesque XXX
cursus animorum e corpore excedentium: Nam qui se humanis 72
vitiis contaminavissent et se totos libidinibus dedissent, quibus caecati vel domesticis vitiis atque flagitiis se inquinavissent vel, re publica violanda, fraudes inexpiabiles concepissent, iis devium quoddam iter esse, seclusum a concilio deorum; qui autem se integros castosque servavissent, quibusque fuisset minima cum corporibus contagio seseque ab is semper sevocavissent essentque in corporibus humanis vitam imitati deorum, iis ad illos, a quibus essent profecti, reditum facilem patere.

Itaque commemorat, ut cygni, qui non sine causa Apollini 73
dicati sint, sed quod ab eo divinationem habere videantur, qua providentes, quid in morte boni sit, cum cantu et voluptate moriantur, sic omnibus bonis et doctis esse faciendum. Nec vero de hoc quisquam dubitare posset, nisi idem nobis accideret diligenter de animo cogitantibus, quod iis saepe usu venit, qui cum acriter oculis deficientem solem intuerentur, ut aspectum omnino amitterent; sic mentis acies se ipsa intuens non numquam hebescit, ob eamque causam contemplandi diligentiam amittimus. Itaque dubitans, circumspectans, haesitans, multa adversa reverens tamquam in rate in mari immenso nostra vehitur oratio.

Cato og Sokrates viser at sjælen befries af døden

Sed haec et vetera et a Graecis; Cato autem sic abiit e vita, ut 74
causam moriendi nactum se esse gauderet. Vetat enim dominans ille in nobis deus iniussu hinc nos suo demigrare; cum vero causam iustam deus ipse dederit, ut tunc Socrati, nunc Catoni, saepe

multis, ne ille me Dius Fidius vir sapiens laetus ex his tenebris in lucem illam excesserit, nec tamen ille vincla carceris ruperit — leges enim vetant —, sed tamquam a magistratu aut ab aliqua potestate legitima, sic a deo evocatus atque emissus exierit. Tota enim philosophorum vita, ut ait idem, commentatio mortis est.

Nam quid aliud agimus, cum a voluptate, id est a corpore, cum a re familiari, quae est ministra et famula corporis, cum a re publica, cum a negotio omni sevocamus animum, quid, inquam, tum agimus, nisi animum ad se ipsum advocamus, secum esse cogimus maximeque a corpore abducimus? Secernere autem a corpore animum, nec quicquam aliud, est mori discere. Quare hoc commentemur, mihi crede, disiungamusque nos a corporibus, id est consuescamus mori. Hoc, et dum erimus in terris, erit illi caelesti vitae simile, et cum illuc ex his vinclis emissi feremur, minus tardabitur cursus animorum. Nam qui in compedibus corporis semper fuerunt, etiam cum soluti sunt, tardius ingrediuntur, ut ii qui ferro vincti multos annos fuerunt. Quo cum venerimus, tum denique vivemus. Nam haec quidem vita mors est, quam lamentari possem, si liberet.

XXXI
75

Om mismodet (III)

Stoikernes argumenter (§§ 13–21)

Et progrediar quidem longius: Non enim de aegritudine solum, quamquam id quidem primum, sed de omni animi, ut ego posui, perturbatione, morbo ut Graeci volunt, explicabo. Et primo, si placet, Stoicorum more agamus, qui breviter astringere solent argumenta; deinde nostro instituto vagabimur.

Den vise er fortrøstningsfuld

Qui fortis est, idem est fidens (quoniam confidens mala consuetudine loquendi in vitio ponitur, ductum verbum a confidendo, quod laudis est). Qui autem est fidens, is profecto non extimescit; discrepat enim a timendo confidere. Atqui, in quem cadit aegritudo, in eundem timor; quarum enim rerum praesentia sumus in aegritudine, easdem independentes et venientes timemus. Veri simile est igitur, in quem cadat aegritudo, cadere in eundem timorem et infractionem quidem animi et demissionem. Quae in quem cadunt, in eundem cadit ut serviat, ut victum, si quando, se esse fateatur. Quae qui recipit, recipiat idem necesse est timiditatem et ignaviam. Non cadunt autem haec in virum fortem: Igitur ne aegritudo quidem. At nemo sapiens nisi fortis: Non cadet ergo in sapientem aegritudo.

VII
14

Den vise er tapper

Praeterea necesse est, qui fortis sit, eundem esse magni animi; 15
qui autem magni animi sit, invictum; qui invictus sit, eum res
humanas despiciere atque infra se positas arbitrari. Despiciere au-
tem nemo potest eas res, propter quas aegritudine adfici potest;
ex quo efficitur fortem virum aegritudine numquam adfici. Omnes
autem sapientes fortes: Non cadit igitur in sapientem aegritudo.

Den vise er uforstyrret

Et quem ad modum oculus conturbatus non est probe adfectus
ad suum munus fungendum, et reliquae partes totumve corpus
statu cum est motum, deest officio suo et muneri, sic conturbatus
animus non est aptus ad exequendum munus suum. Munus autem
animi est ratione bene uti; et sapientis animus ita semper adfectus
est, ut ratione optime utatur; numquam igitur est perturbatus. At
aegritudo perturbatio est animi: Semper igitur ea sapiens uacabit.

Den vise er selvbehersket

Veri etiam simile illud est, qui sit temperans — quem Gracci VIII
σώφρονα appellant eamque uirtutem *σωφροσύνην* uocant, quam 16
soleo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare,
non numquam etiam modestiam; sed haud scio, an recte ea uirtus
frugalitas appellari possit, quod angustius apud Graecos ualet, qui
frugi homines *χρησίμους* appellant, id est tantum modo utilis; at
illud est latius; omnis enim abstinentia, omnis innocentia (quae
apud Graecos usitatum nomen nullum habet, sed habere potest
αβλάβειαν; nam est innocentia adfectio talis animi, quae noceat
nemini) — reliquas etiam uirtutes frugalitas continet. Quae nisi
tanta esset, et si iis angustiis, quibus plerique putant, teneretur,
numquam esset L. Pisonis cognomen tanto opere laudatum.

Den vise er retskaffen

Sed quia, nec qui propter metum praesidium reliquit, quod est 17
ignauiae, nec qui propter auaritiam clam depositum non reddi-
dit, quod est iniustitiae, nec qui propter temeritatem male rem
gessit, quod est stultitiae, frugi appellari solet, eo tris uirtutes,
fortitudinem, iustitiam, prudentiam, frugalitas complexa est (etsi
hoc quidem commune est uirtutum; omnes enim inter se nexae
er iugatae sunt): reliqua igitur et quarta uirtus sit ipsa frugalitas.
Eius enim uidetur esse proprium motus animi adpetentis regere
et sedare semperque aduersantem libidini moderatam in omni re
seruare constantiam. Cui contrarium uitium nequitia dicitur.

Frugalitas, ut opinor, a fruge, qua nihil melius e terra, nequi- 18
tia ab eo (etsi erit hoc fortasse durius, sed temptemus: luisse

putemur, si nihil sit) ab eo, quod nequicquam est in tali homine, ex quo idem »nihili« dicitur. — Qui sit frugi igitur uel, si mauiis, moderatus et temperans, eum necesse est esse constantem; qui autem constans, quietum; qui quietus, perturbatione omni uacuum, ergo etiam aegritudine. Et sunt illa sapientis: Aberit igitur a sapiente aegritudo.

Den vise er uden vrede

Itaque non inscite Heracleotes Dionysius ad ea disputat, quae IX
apud Homerum Achilles queritur hoc, ut opinor, modo:

Corque meum penitus turgescit tristibus iris,
cum decore atque omni me orbatum laude recordor.

Num manus adfecta recte est, cum in tumore est, aut num 19
aliud quodpiam membrum tumidum ac turgidum non uitiose se habet? Sic igitur inflatus et tumens animus in uitio est. Sapientis autem animus semper uacat uitio, numquam turgescit, numquam tumet; at irati animus eius modi est: Numquam igitur sapiens irascitur. Nam si irascitur, etiam concupiscit; proprium est enim irati cupere, a quo laesus uideatur, ei quam maximum dolorem inurere.

Den vise er ikke misundelig

Qui autem id concupierit, eum necesse est, si id consecutus sit, magno opere laetari. Ex quo fit, ut alieno malo gaudeat; quod quoniam non cadit in sapientem, ne ut irascatur quidem, cadit. Sin autem caderet in sapientem aegritudo, caderet etiam iracundia; qua quoniam uacat, aegritudine etiam uacabit.

Etenim si sapiens in aegritudinem incidere posset, posset etiam 20
in misericordiam, posset in inuidiam (non dixi »inuidiam«, quae tum est cum inuidetur; ab inuidendo autem inuidia recte dici potest, ut effugiamus ambiguum nomen inuidiae. Quod uerbum ductum est a nimis intuendo fortunam alterius, ut est in Melanippo:

Quisnam florem liberum inuidit meum?

Male Latine uidetur, sed praeclare Accius; ut enim »videre«, sic »inuidere florem« rectius quam »flori«. Nos consuetudine prohibemur; poeta ius suum tenuit et dixit audacius).

Cadit igitur in eundem et misereri et inuidere. Nam qui dolet 21
rebus alicuius aduersis, idem alicuius etiam secundis dolet, ut Theophrastus interitum deplorans Callisthenis sodalis sui, rebus Alexandri prosperis angitur, itaque dicit Callisthenem incidisse in hominem summa potentia summaque fortuna, sed ignarum quem ad modum rebus secundis uti conveniret.

Atqui, quem ad modum misericordia aegritudo est ex alterius rebus adversis, sic invidentia aegritudo est ex alterius rebus secundis. In quem igitur cadit misereri, in eundem etiam invidere; non cadit autem invidere in sapientem: ergo ne misereri quidem. Quodsi aegre ferre sapiens soleret, misereri etiam soleret. Abest ergo a sapiente aegritudo.

Epikur om mismodet (§§ 32–33)

Mismod kommer af ulykke

Sed est, iisdem de rebus quod dici possit subtilius, si prius Epicuri 32
sententiam viderimus. Qui censet necesse esse omnis in aegritudine esse, qui se in malis esse arbitrentur, sive illa ante provisa et expectata sint sive inveteraverint. Nam neque vetustate minui mala nec fieri praemeditata leviora, stultamque etiam esse meditationem futuri mali aut fortasse ne futuri quidem: Satis esse odiosum malum omne, cum venisset; qui autem semper cogitavisset accidere posse aliquid adversi, ei fieri illud sempiternum malum; si vero ne futurum quidem sit, frustra suscipi miseriam voluntariam; ita semper angi aut accipiendo aut cogitando malo.

Midlet mod mismod er nydelse

Levationem autem aegritudinis in duabus rebus ponit, avocatione 33
a cogitanda molestia et revocatione ad contemplandas voluptates. Parere enim censet animum rationi posse et, quo illa ducat, sequi. Vetat igitur ratio intueri molestias, abstrahit ab acerbis cogitationibus, hebetem aciem ad miseras contemplandas facit; a quibus cum cecinit receptui, inpellit rursus et incitat ad conspiciendas totaque mente contrectandas varias voluptates, quibus ille et praeteritarum memoria et spe consequentium sapientis vitam refertam putat.

Ciceros kritik af epikuræerne (§§ 34–38, 46–47)

Haec nostro more nos diximus, Epicurii dicunt suo; sed quae dicant, videamus, quo modo neglegamus.

Det er godt at tænke på fremtiden

Principio male reprehendunt praemeditationem rerum futurarum. XVI
Nihil est enim, quod tam optundat elevetque aegritudinem quam 34
perpetua in omni vita cogitatio nihil esse, quod non accidere possit, quam meditatio condicionis humanae, quam vitae lex commentatioque parendi, quae non hoc adfert, ut semper maereamus, sed ut numquam. Neque enim, qui rerum naturam, qui vitae varietatem, qui inbecillitatem generis humani cogitat, maeret cum haec

cogitat, sed tum vel maxime sapientiae fungitur munere; utrumque enim consequitur, ut et considerandis rebus humanis proprio philosophiae fruatur officio et adversis casibus triplici consolatione sanetur, primum quod posse accidere diu cogitavit, quae cogitatio una maxime molestias omnis extenuat et diluit, deinde quod humana humane ferenda intellegit, postremo quod videt malum nullum esse nisi culpam, culpam autem nullam esse, cum id, quod ab homine non potuerit praestari, evenerit.

Ulykken skal bekæmpes med dyderne

Nam revocatio illa quam adfert, cum a contuendis nos malis avocatur, nulla est. Non est enim in nostra potestate fodicantibus eis rebus, quas malas esse opinemur, dissimulatio vel oblivio: Lacerant, vexant, stimulos admovent, ignis adhibent, respirare non sinunt. Et tu obliuisci iubes, quod contra naturam est, qui iquod a natura datum est auxilium extorqueas inveterati doloris? Est enim tarda illa quidem medicina, sed tamen magna, quam adfert longinquitas et dies. Iubes me bona cogitare, obliuisci malorum. Diceres aliquid, et magno quidem philosopho dignum, si ea bona esse sentiret, quae essent homine dignissima.

Pythagoras mihi si diceret aut Socrates aut Plato: »Quid iaces aut quid maeres aut cur succumbis cedisque fortunae? Quae pervellere te forsitan potuerit et pungere, non potuit certe vires frangere. Magna vis est in virtutibus; eas excita, si forte dormiunt. Iam tibi aderit princeps fortitudo, quae te animo tanto esse coget, ut omnia, quae possint homini evenire, contempnas et pro nihilo putes. Aderit temperantia, quae est eadem moderatio, a me quidem paulo ante appellata frugalitas, quae te turpiter et nequiter facere nihil patietur. Quid est autem nequius aut turpius ecfeminato viro? Ne iustitia quidem sinet te ista facere, cui minimum esse videtur in hac causa loci; quae tamen ita dicit dupliciter esse te iniustum, cum et alienum adpetas, qui mortalis natus conditionem postules immortalium, et graviter feras te, quod utendum acceperis, reddidisse.

Prudentiae vero quid respondebis docenti virtutem sese esse contentam, quo modo ad bene vivendum, sic etiam ad beate? Quae si extrinsecus religata pendeat et non et oriatur a se et rursus ad se revertatur et omnia sua complexa nihil quaerat aliunde, non intellego, cur aut verbis tam vehementer ornanda aut re tantopere expetenda videatur«. Ad haec bona me si revocas, Epicure, pareo, sequor, utor te ipso duce, obliviscor etiam malorum, ut iubes, eoque facilius, quod ea ne in malis quidem ponenda censeo. Sed traducis cogitationes meas ad voluptates. Quas? Corporis, credo, aut quae propter corpus vel recordatione vel spe cogitentur. Num quid est aliud? Rectene interpretor sententiam tuam? Solent enim isti negare nos intellegere, quid dicat Epicurus.

Hoc dicit, et hoc ille acriculus me audiente Athenis senex Zeno, 38
istorum acutissimus, contendere et magna voce dicere solebat:
Eum esse beatum, qui praesentibus voluptatibus frueretur confi-
deretque se fruiturum aut in omni aut in magna parte vitae dolore
non interveniente, aut si interveniret, si summus foret, futurum
brevem, sin productior, plus habiturum iucundi quam mali; haec
cogitantem fore beatum, praesertim cum et ante perceptis bo-
nis contentus esset ꝓetꝓ nec mortem nec deos extimesceret. Habes
formam Epicuri vitae beatae verbis Zenonis expressam, nihil ut
possit negari.

Epikur modsiger sig selv om nydelser

Dicet aliquis: Quid ergo? Tu Epicurum existimas ista voluisse, aut 38
libidinosas eius fuisse sententias? Ego vero minime; video enim
ab eo dici multa severe, multa praeclare. Itaque, ut saepe dixi, de
acumine agitur eius, non de moribus; quamvis spernat voluptates
eas, quas modo laudavit, ego tamen meminero, quod videatur ei
summum bonum. Non enim verbo solum posuit voluptatem, sed
explanavit, quid diceret: »Saporem« inquit »et corporum com-
plexum et ludos atque cantus et formas eas, quibus oculi iucunde
moveantur«. Num fingo, num mentior? Cupio refelli; quid enim
laboro, nisi ut veritas in omni quaestione explicetur?

»At idem ait non crescere voluptatem dolore detracto, sum- 47
mamque esse voluptatem nihil dolere.« Paucis verbis tria magna
peccata: Unum, quod secum ipse pugnare; modo enim ne suspi-
cari quidem se quicquam bonum, nisi sensus quasi titillarentur
voluptate; nunc autem summam voluptatem esse dolore carere:
Potestne magis secum ipse pugnare? Alterum peccatum, quod,
cum in natura tria sint, unum gaudere, alterum dolere, tertium
nec gaudere nec dolere, hic primum et tertium putat idem esse nec
distinguit a non dolendo voluptatem. Tertium peccatum commune
cum quibusdam, quod, cum virtus maxime expetatur, eiusque
adipiscendae causa philosophia quaesita sit, ille a virtute sum-
mum bonum separavit. »At laudat saepe virtutem«. Et quidem 48
C. Gracchus, cum largitiones maximas fecisset et effudisset ae-
rarium, verbis tamen defendebat aerarium. Quid verba audiam,
cum facta videam? L. Piso ille Frugi semper contra legem frumen-
tariam dixerat. Is lege lata consularis ad frumentum accipiendum
venerat. Animum advertit Gracchus in contione Pisonem stan-
tem; quaerit audiente populo Romano, qui sibi constet, cum ea
lege frumentum petat, quam dissuaserit. »Nolim« inquit »mea
bona, Gracche, tibi viritim dividere libeat, sed si facias, partem
petam.«